

УДК 339:655.4(477)

*Галина Устюжаніна,
завідувач науково-методичного відділу
ОННБ імені М. Горького*

"Ринок української книги: Стагнація? Стабілізація? Розвиток?"

Про що молитись, друже?

*Було б удасть кни
Гораций*

Упродовж чотирнадцяти років Одеська національна наукова бібліотека імені М. Горького за підтримки Міністерства культури України та Одеської обласної державної адміністрації спільно з Українською асоціацією видавців та книготорговців проводить загальнодержавну культурно-просвітницьку акцію — Всеукраїнську виставку-форум "Українська книга на Одещині", в рамках якої відбувається багато різноманітних заходів: презентації видавництва та видавничих проєктів, автограф-сесії, творчі зустрічі з письменниками. Про це детально йшлося у публікації В. Кудлача, надрукованої у минулому номері "Вісника Книжкової палати". Серед основних заходів виставки-форуму кожного року залишаються ділові зустрічі, дискусії, засідання "круглого столу", метою яких є обговорення актуальних проблем, пов'язаних з українською книгою, її роллю у культурному, освітньому і національному розвитку нашої держави.

Головним культурним заходом XIV виставки-форуму стало засідання "круглого столу" на тему: "Ринок української книги: Стагнація? Стабілізація? Розвиток?", а також обговорення в його рамках "Звіту про результати дослідження видавничого ринку України" за участю начальника відділу виставкової діяльності та книготорговства Управління видавничої справи Держкомтелерадіо України Т. Демченко, головного спеціаліста відділу культосвітньої роботи та народної творчості управління культури і туризму, національностей та релігій Одеської обласної державної адміністрації О. Карпінського, президента Української асоціації видавців та книготорговців О. Афоніна, генерального директора видавництва "Наукова думка" НАН України І. Алексєєнка, директора видавництва "Мистецтво" Н. Прибєги, представників провідних видавництв України, бібліотек м. Одеси, науковців, журналістів.

"Низько вклоняюся Вам, шановні, всім, чия робота пов'язана зі Словом. Будемо працювати спільно, щоб Україна стала читаючою країною", — такими словами вітала учасників цього засідання генеральний директор ОННБ імені М. Горького, заслужений працівник культури України О. Ботушанська.

Начальник відділу виставкової діяльності та книготорговства Управління видавничої справи Держкомтелерадіо України Т. Демченко відвідала виставку-форум вдруге. Вона наголосила, що такі заходи дають певний результат, що бібліотекарі своєю відданістю книзі часом роблять більше, ніж чиновники в кабінетах. Сьогодні книгою опікуються різні відомства. Наприклад, програма "Українська книга" — це програма Держкомтелерадіо України, відповідно до якої книги видаються лише з урахуванням попиту бібліотек.

Після вітання О. Карпінського слово взяв О. Афонін, президент Української асоціації видавців та книготорговців

жувачів. На його думку, процеси в Україні, зокрема і сучасний стан книговидавництва, — це складання пазлів без уявлення всієї картинки. Важко будувати щось без розуміння, що будемо. Без розбудови держави в цілому неможливо розвивати книговидавничу справу. Три "де-": де-індустріалізація, де-кваліфікація, де-гуманізація в суспільстві, втрата знань та інтелекту в країні не сприяють читанню. "Бібліотеки та книговидавці — єдине, що ще тримає державу, її інтелектуальний потенціал "на плаву". Нехай важко, але свою справу потрібно робити. Позитивним кроком у цьому плані стали парламентські слухання на тему: "Проблеми розвитку українського книговидавництва, книготорговства та перспективи підтримки читання в Україні", що відбулися 15 травня 2013 року. "Звернення", складене й прийняте на минулорічному засіданні "круглого столу" в ОННБ імені М. Горького, теж відіграло свою роль, щоб спонукати владні структури до дії. Такі заходи вітчизняної громадськості підштовхнули Кабінет Міністрів України до прийняття "Концепції Державної цільової програми популяризації вітчизняного книговидавництва на 2014—2018 роки".

Особливу увагу О. Афонін звернув на "Звіт про результати дослідження видавничого ринку України", підготовлений за фінансового сприяння Європейського Союзу в рамках програми "Book Platform", організаційної і консультативної допомоги "Next Page Foundation" (Болгарія) і Громадської організації "Форум видавців" (м. Львів). З його текстом колектив бібліотеки і більшість учасників були ознайомлені заздалегідь. На думку президента УАВК, цей звіт, аналога якого ще не було за двадцять один рік існування нашої незалежної держави, дає предметне уявлення про стан вітчизняної книжкової справи у розрізі кожної з її складових частин, а також підкреслює визначну роль бібліотек у процесі популяризації книги і читання. Крім того, він заявив, що звіт — це хороша основа для започаткування системного аналізу книжкового ринку України з регулярним щорічним поповненням його оновленими даними за всіма розділами.

Ю. Амелченко, директор Одеської ОУНБ ім. М. С. Грушевського, наголосила на тому, що державні замовлення суттєво допомагають бібліотекам у комплектуванні літератури. Бібліотеки Одеського регіону за програмою "Українська книга" у 2012 р. отримали 406 назв нових книг — 40 667 примірників на 2 975 320 гривень. В Україні підписано низку документів, що сприяють розвитку книговидавництва та читання; корисними є різноманітні міжнародні книжкові ярмарки та фестивалі. Отже, на цьому етапі формування книжкового ринку відбувається його розвиток, але ще багато треба зробити. Актуальним залишається вивчення попиту на вітчизняному книжковому ринку України. Так, за даними досліджень, кожен українець протягом року витрачає в се-

редньому лише три євро на книгу. Без збільшення попиту немає сенсу підвищувати тиражі книг, тобто пропозицію. Багато в чому ринок розвивається за рахунок бібліотек, які стають основними покупцями української книги та рекламують її. Але й вони відчувають проблеми: зменшується закупівля літератури за рахунок платних послуг через скорочення доходів від таких послуг; обов'язковий примірник видань, у тому числі й місцевих, теж надходить не до всіх книгозбірень Півдня України.

М. Мартинюк, директор видавництва "Твердиня" (м. Луцьк), зазначив: на книжковому ринку України склалася така ситуація, що читач і книгорозповсюджувач ігноруються. Особливо потерпають середній і малий бізнес у видавничій справі, надто ті видавництва, які тільки починають свою діяльність. Дуже важко знаходити порозуміння з державними структурами, включаючи казначейства. Нелегко й авторам, які пишуть книги, але не отримують належні гонорари. Було б дуже добре створити структуру, яка б інформувала громадськість про кращі видання (щось на зразок альтернативного сайту).

І. Алексеєнко, директор видавництва "Наукова думка" (м. Київ), висловив стурбованість долею наукової книги в культурному просторі держави. За останні роки Україну залишили 1600 кандидатів і докторів наук, що не може не позначитися на розвитку самої науки і, зокрема, на створенні наукових видань. Зрештою, все упирається в організацію роботи владних структур. Дестабілізуючим є й те, що розвиток нашої науки — непродумана система. Слушною є думка, що незалежне дослідження видавничого ринку України не дає можливість предметного осмислення стану книги в Україні. Але одного осмислення мало, потрібні рішучі й послідовні кроки держави щодо виправлення становища на цій ділянці інтелектуального фронту.

Н. Прибега, директор видавництва "Мистецтво" (м. Київ), зазначила, що видавничі підприємства не мають даних досліджень, яка саме література потрібна на місцях, тому змушені видавати мистецтвознавчі книги "на глобальні теми", цікаві широкому колу читачів. "Мріємо потрапити в державні програми, адже книги з мистецтва теж потрібні читачеві". Система книгорозповсюдження, про яку говориться вже багато років, так і не працює. І хоча ми можемо констатувати майже стагнацію книжкового ринку України, є надія на його розвиток і стабілізацію завдяки деяким зрушенням в державі, а також активній позиції Президента УАВК О. Афоніна та підтримці Держкомтелерадіо. А якщо розглядати проблему ширше, то як нині визначити поняття "наш читач"? Це і продумана соціальна політика держави, і робочі місця для населення. Ніна Дмитрівна запропонувала розповсюдити "Звіт про результати дослідження видавничого ринку України" по всіх бібліотеках регіону, забезпечивши доступ до нього читачів.

Г. Лазарєва, директор Одеської МЦБС для дітей, зауважила, що необхідно приділяти більше уваги дитячій літературі, її змісту, а також книгам для читачів з особливими потребами. "Книга — це згусток людської думки, а не па-

пір", тому і підходити до неї потрібно не лише з позиції ринкових відносин. Якість змісту видань для дітей має вирішальне значення. Тематика сучасної літератури для підлітків дуже вузька — здебільшого про злочини, вбивства, вампірів, що аж ніяк не сприяє всебічному розвитку підрастаючого покоління. Галина Яківна також звернула увагу на таке культурне явище, як малотиражна література. Малотиражними є дуже цінні видання, зокрема краєзнавчі, які ніде потім ніхто не знайде і не відновить. Потрібно більше випускати літератури цього асортименту.

Д. Головенко, директор видавництва "Ключі" (м. Луцьк), знову підняв тему малого і середнього бізнесу в книготорговельній сфері, яким дуже потрібна підтримка держави на організаційному, фінансовому та особливо законодавчому рівні.

Учасники засідання "круглого столу" також обговорили "Звіт про результати дослідження видавничого ринку України", підготовлений Президентом УАВК О. Афоніним, і підкреслили його актуальність і важливість.

Книговидавці, бібліотекарі та книгорозповсюджувачі, присутні на цьому засіданні в ОННБ імені М. Горького, дійшли загальної думки, що стабілізація і розвиток сучасного книжкового ринку України можливі за таких умов:

- продовження і впровадження нових державних програм щодо поповнення бібліотечних фондів українськими виданнями;

- координація різних відомчих державних структур у сфері книговидавництва, книгорозповсюдження та сприяння читанню української книги;

- співпраця громадських організацій та державних органів влади, а також бібліотек у сфері всіх питань, що стосуються книги, з метою узгодження інтересів сторін на законодавчому рівні;

- відновлення системи книгорозповсюдження;

- систематичне інформування громадськості про кращі видання, забезпечення популяризації української книги у вітчизняному інформаційному просторі;

- державна підтримка підприємств малого і середнього бізнесу у сфері книговидавництва та книгорозповсюдження;

- систематичне проведення і оприлюднення результатів досліджень читацького попиту в Україні.

На засіданні "круглого столу" порушувались актуальні питання національного книговидавництва, книгорозповсюдження, пропаганди читання, поповнення бібліотечних фондів, вносились пропозиції щодо їхнього вирішення. І це цілком зрозуміло, адже його учасники — книговидавці, бібліотекарі, книгорозповсюджувачі — люди, віддані своїй справі, яких хвилюють проблеми, що виходять за рамки їхньої професії. Розвиток книжкового ринку, читання та популяризація вітчизняної книги тісно пов'язані з відновленням виробництва, науки, культури України, соціальної підтримки всіх верств населення, питаннями виховання молодого покоління, професіоналізацією кадрів, чітким баченням владними структурами шляхів і методів виходу зі становища, що склалось.

Надійшла в редакцію 1 липня 2013 року